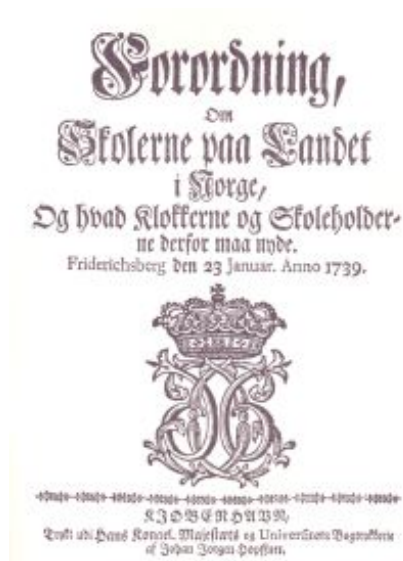

Askerskolens historie - perioden 1700-1959

av Jon Christofersen

Lover og forordninger som Asker måtte forholde seg til

- 1739: *Forordning om Skolerne på Landet i Norge.*
- 1827: *Lov angående Almue-Skolen på Landet.* Større krav til lærernes utdanning.
- 1860: *Lov om almueskolene på landet.* Fast skole skal være normalordning.
- 1869: *Lov om offentlige skoler.* Norge får middelskole og gymnas.
- 1889: *Folkeskolelovene.* Skulle åpne for lik utdanning for alle.
- 1890: *Den første normalplanen for folkeskolen.*
- 1922: *Normalplan for landsfolkeskolen*
- 1936: *Folkeskolelovene av 1936.* Lik skole for alle.
- 1939: *Ny normalplan.*

Den første tiden

I Asker hører vi om et skolehus med lærerjord på Holmen allerede i 1721. Og i 1730- årene kommer det fram i prestens rapporter at det er undervisning i bygda.

I 1739 bestemte kong Christian 6. at alle barn og unge skulle lære å lese. Skoleplikten var 3 måneder i året. Dette hadde å gjøre med at konfirmasjonen var innført i Danmark-Norge i 1736. De unge skulle selv kunne lese i Bibelen ved konfirmasjonen. En instruks stilte krav til skoleholdere og klokkere som skulle undervise. Det var sogneprestene som fikk ansvaret for gjennomføringen som også gjaldt

bygging av skolehus. Sognepresten skulle se til at læreren ikke bannet eller løy. Han måtte heller ikke være henfallen til «drukkenskap, liggerlighet eller ufredelighet».

Det er vel usikkert om det fantes nok skoleholdere som tilfredsstilte de strenge kravene, men i 1744 var det i hvert fall 5 lærere i bygda med en lønn på 20 riksdaler hver. Pengene kom fra en avgift som var pålagt gårdene etter størrelse. Sognepresten fant også andre muligheter til å skaffe penger til skolen i Asker. Kirken hadde blytak, og dette var meget verdifullt under Napoleonskrigene i begynnelsen av 1800-tallet. Blyet ble fjernet og takstein lagt i stedet.

Det ble en god slump penger til overs.

Omgangsskolen

I 1813 ble det stadfestet en egen plan for skolevesenet i Asker. Bygda ble delt inn i 4 distrikter. Det ble detaljert bestemt hvordan lærerne i hvert distrikt skulle holde skole rundt om på gårdene. På de største gårdene skulle det undervises i en uke for alle barn i nærheten. Alle barn av bondestanden var skolepliktige fra de fylte 6 år og fram til konfirmasjonen. Ved å flytte undervisningen slik fra gård til gård fikk barna kortere skolevei. Det var bestemt på hvilke årstrinn de enkelte fagene skulle introduseres. I 1838 var det registrert 368 elever i omgangsskolen. De var på skolen i 70-80 dager, noe som var mer enn gjennomsnittet for landet.

På gårdene var elevene i samme rom, men kunne være inndelt i flere grupper ut fra alder og kunnskap. Læreren fikk hjelp av den flinkeste i gruppen. Arbeidsro ble det nok så som så med!

(Les om en dag i omgangsskolen i Knut Ingar Hansen: Fra omgangsskole til åpen skole. ISBN 82-994785-0-2. Digibok i Nasjonalbiblioteket http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2009011600079)

Faste skoler

Etter Formannskapsloven i 1837 ble Asker og Bærum delt i to herreder. Ganske fort kom spørsmålet om en fastskole opp. Det var stor enighet om at den skulle ligge i hovedsognet, men sognepresten var uvillig til å avse 40 mål av sin beste jord til skolen. Det var snakk om ganske store arealer, i og med at skoleholderen skulle kunne drive et lite gårdsbruk. Slik kunne det spares kontantlønn.

Sognepresten forsøkte å få lagt skolen til Biterud som også var en del av prestegårdsgrunn. Han argumenterte for at Biterud lå mer i midten av sognet, og at trafikken på kongeveien kunne være farlig for barna.

Jansløkka skole – den eldste bygningen fra 1844. Foto: Aslak Aarhus (1975)

Men politikerne holdt på sitt, og Jansløkka skole sto ferdig til bruk i januar 1844. Skolen var 2-delt, og det første året var det 37 elever i 1.-3. klasse og 37 elever i 4.-7. klasse. De to avdelingene gikk på skolen annenhver dag.

Bygget inneholdt husrom til skoleholderen, og skolestua skulle være møterom for kommunal virksomhet. Askers første postkontor fikk lokale i

bygningen, og da Asker Sparebank ble opprettet i 1859, fikk også den plass i skolen. Og hvem var lærer, kirkesanger, postmester og banksjef? Martin Wettre fikk tid til alt.

Etter 1844 ble det fart på skolebyggingen i Asker. Det ble viktig å få faste skoler også i de tre andre kretsene.

I 1849 ble Vogellund skole tatt i bruk. Skole på Østenstad sto ferdig i 1859 og var i bruk som skole til 1899 da Vettre skole ble bygd. I 1864 ble enda to fastskoler tatt i bruk, Solberg skole og Drengsrud skole som lå ved oppkjørselen til Drengsrud gård. 1902 ble det bygd ny skole på Ånnerud gårds grunn, men navnet Drengsrud skole fulgte med.

I 1869 kom Østern (Linlandet) skole. Det var Østenstad krets som ble delt i to. Elevene her begynte på den nye Gisle skole som sto ferdig i 1902.

I 1902 ble Vogellund skole lagt ned, og elevene flyttet over til den nye Holmen skole.

Vi må også nevne at fabrikker med over 30 arbeidere hadde plikt til å drive egen skole. Heggedal Tændstikfabrik fikk sin egen fastskole i 1885. Barna jobbet i tillegg på fabrikken. Fabrikkleidelsen prioriterte ikke skole særlig høyt, og den fikk et dårlig rykte. Da fabrikken brant ned i 1896, ble skolen umiddelbart lagt ned. I 1897 ble Heggedal en egen skolekrets med undervisning på Heggedal gård. I 1905 kunne elever i Heggedal flytte inn i sin nye skole på Gjellum. Elevtallet steg raskt, og det ble snart behov for å bygge på eller bygge nye skoler. Jansløkka fikk ny skolebygning i 1915, Solberg i 1917 og Vettre i 1918. Holmen fikk ny bygning i 1932, og på Drengsrud var de meget misfornøyde med bare å få flyttet over den gamle skolen på Holmen det samme året.

*Fra Drengsrud skole i 1898
(Asker bibliotek)*

Skoleloven av 1889

Skolen forandret nå navn fra almueskole til folkeskole. Alle skulle ha rett til lik skolegang. Ingen klasser skulle ha mer enn 35 elever.

Skoleplikten ble 12 uker i året i 7 år, og fagkretsen ble utvidet.

Sognepresten skulle ikke lenger være selvskreven formann i skolestyret, men var medlem på linje med bygdas ordfører. Lærernes rettigheter ble

bedret, og de fikk plass i skolestyret. Et kretstilsyn skulle føre tilsyn med skolene i de ulike kretsene.

Undervisningsfagene

Loven av 1739 slo fast at det skulle undervises i religion, lesning, skrivning og regning.

I 1827 kom det til «forstandsøvelser» og sang etter salmebok. Fra 1860 ble det innført frivillig undervisning i tillegg til den obligatoriske. Asker bestemte at dette skulle være norsk rettskrivning og kirkehistorie. Guttene skulle gis veiledning i gymnastikk og militære øvelser.

I 1889 ble fagkretsen sterkt utvidet. Nå ble religion kalt kristendomskunnskap, faget norsk ble innført sammen med jordbeskrivelse, historie og naturkunnskap. Blant såkalte ønskelige fag var det ført opp håndarbeid, legemsøvelser og forberedende skyteøvelse.

Hvordan slo disse kravene ut i Asker?

Allerede i 1855 melder lærer Martin Wettre på Jansløkka at han underviser i geografi og historie. Ved flere skoler hadde det i mange år vært tilsatt kvinnelige lærere, og ved disse ble det undervist i «håndgjerning» for jentene.

I 1881 var «skomakeri» innført som frivillig fag for gutter, men det ble ikke nok besøkt og nedlagt etter få år.

I 1892 kom forslag om å innføre tresløyd for guttene. En omreisende lærer kunne ta med seg en høvelbenk rundt i bygda! Asker Lærerforening gikk mot og ville heller satse på teoretiske fag.

Foreningen «Unge Norge» ble stiftet av Fredrikke Torgersen og Petra Fougner i 1905. De satte i gang skolekjøkken som frivillig fag. Foreningen stilte med lærere, kommunen stilte med lokaler, og foreldrene betalte råstoffene. I 1921 ble skolekjøkken obligatorisk for jentene, mens guttene skulle få tresløyd.

Fra 1900 og fram til 1940 var en dag hvert år satt av til skogplanting.

Asker Kvinneråd fikk i 1929 kommunen til å opprette en fortsettelsesskole for jenter. Den var ordnet som kveldsskole på Jansløkka og Heggedal og fikk god oppslutning. To år senere kom det i stand en liknende ordning for gutter.

Askerskolen var altså også på denne tiden en foregangsskole!

Skolemateriell

Foreldrene måtte sørge for skolemateriellet, så her var nok kvaliteten høyst forskjellig. Først i 1823 ble penn og blekk gratis. I 1860 fikk de som ikke hadde råd til å skaffe seg lesebok, låne denne av kommunen. I 1897 bevilget skolestyret kr 25 til skolebibliotek i alle skolekretsene.

Fra 1902 ble det kjøpt inn karakterbøker «for at sætte Foreldrene i stand til å følge Børnenes Fremgang paa Skolen.»

Asker Arbeiderparti fremmet i 1905 forslag om fritt skolemateriell for elevene. Høyre gikk mot dette, men forslaget kom opp igjen hvert år til det ble vedtatt i 1914.

Asker Seminar

Skoleloven av 1827 krevde at lærerne måtte ha utdanning fra et lærerseminar. Et slikt skulle opprettes i hvert bispedømme. Christiania Stift (bispedømme) omfattet på den tiden hele Østlandet. I 1834 ble «Asker Seminar i Vestre Bærum Sogn» opprettet. Bærum var på denne tiden en del av Asker prestegjeld, derav navnet. Det var prester som var bestyrere av seminaret. Dette ble i 1898 flyttet fra Bjerke gård til Holmestrand etter å ha utdannet ca 1600 lærere.

Den sosialdemokratiske epoken

Tiden fra 1889 til 1936 var preget av stor lokalstyring i skolen. Kirken og staten fikk mindre makt i 1889. Sentrale normalplaner var bare retningsgivende. I Asker ble det dannet Mødreforeninger som fulgte opp sine skoler. Dette utviklet seg til foreldreforeninger med samme formål.

Da Arbeiderpartiet fikk regjeringsmakt i 1936, begynte arbeidet med å påvirke skolen i sosialdemokratisk retning. Lov om folkeskolen i 1936 og Normalplanen av 1939 ble midlene.

Klassene skulle ikke ha mer enn 30 elever. Sentralisering ble viktig. Detaljerte minstekrav i alle fag ble innført. Det skulle gis karakterer i alle fag.

Undervisning i et fremmedspråk skulle innføres som en frivillig ordning. Dette hadde Asker allerede gjort noen år tidligere.

Askerskolen under 2. verdenskrig

Et av Quislingregjeringens viktigste mål var å få barn og unge med på «den nye tids tanker.» Allerede i november 1940 kom det et rundskriv som sa at NS-folk skulle disponere tid i skolene for å fortelle om denne nye tiden. Før året var gått ble herrestyret oppløst, og skolestyret ble erstattet av et skolefagsstyre ledet av lojale medlemmer av NS.

Tidlig i 1941 kom det pålegg om at boka «Quisling har sagt» skulle kjøpes inn til alle skolebibliotek. I samfunnsfag skulle ikke Grunnloven nevnes.

Skoleinspektør Sverre Løfsgård sendte imidlertid ut en påtegning til Quislings rundskriv: «Jeg stoler på den enkelte lærers gode skjønn på dette punkt.» Bevilgningene til nye bøker var brukt opp, skriver han, så boka til Quisling kan ikke anskaffes. Løfsgård var fra 1942 med i den hemmelige ledelsen for lærernes kamp i Norge.

I april 1940 var det 30 lærere ansatt i Askerskolen, og med Løfsgård i ryggen saboterte de aller fleste påleggene fra Quislingregjeringen.

I september 1941 var lærerne innkalt til et møte på Venskaben der naziordføreren og lederen i det nye skolefagstyret gikk til frontalangrep på Askerlærerne. Det var blant andre ting uhørt at de ikke meldte seg inn i den nye nazistiske lærerforeningen Norsk Lærersamband og lærte barna å bruke nazihilsenen «Heil og sæl» med hevet høyre arm.

I mars 1942 kom loven om at alle som arbeidet i skolen, måtte være medlem av Norsk Lærersamband. Askerlærerne protesterte. Da kom beskjednen om at lønnen skulle stoppes for dem som ikke fulgte pålegget. Foreldrene svarte med å samle inn lønn til lærerne.

Lærere fra hele landet ble arrestert og sendt til Finnmark. Ingen av disse var fra Asker. Forklaringen i ettertid beskrives som en kommunikasjonssvikt. Regjeringen innså etter hvert at den hadde gått uklokt fram da lærere og elever streiket. Undervisningen fortsatte i private hjem. Streiken ble avblåst, og skolene kom i drift igjen.

*Terboven og Rediess
som begge tok sitt eget
liv på Skaugum*

I september 1943 ble imidlertid alle skolebygningene i Asker beslaglagt av tyskerne. Jansløkka ble innkvartering for tyske SS-soldater som skulle forsterke vaktholdet på Skaugum der Terboven bodde. Holmen skole ble innredet til et trykkeri, mens de øvrige skolene fikk fortsette inntil videre. Et år etter ble Drengsrud skole stengt og ble kaserne for tyske tropper. Men undervisningen fortsatte i private hjem på alle de okkuperte skolene.

Til tross for presset fra myndighetene om avskjedigelse, tap av lønn og bolig og trussel om arrestasjon, klarte de aller fleste av lærerne i Asker å stå imot. Skoleinspektør Løfsgård som ledet motstandsarbeidet, ble arrestert helt mot slutten av krigen. Han var sjef for Askerskolen helt til 1964.

Tiden etter krigen

Skolene var nedslitte etter tyskernes bruk og manglende vedlikehold. Det var stor mangel på materialer til byggebransjen. Først i 1954 ble det bygget ny skole på Gisle. Året etter fikk Holmen skole en ny fløy med klasserom. I 1957 sto den nye skolen på Vettre ferdig, og Drengsrud ble utvidet to år etter.

På grunn av bedre plass ble det nå mulig å ha skole hver dag. Skolene med dårligere plass måtte fortsette med skole annen hver dag. Foreldrene her protesterte på at elevene som gikk på skolen hver dag ville ha et fortrinn ved opptak til videregående skoler. De ville jo være flinkere! Skole hver dag måtte innføres samtidig på alle skoler, mente de. Protestene førte ikke fram.

I 1960-årene økte elevtallet drastisk i Asker, og den mest ekspansive perioden i kommunen begynte.

Kilder og litteratur til videre fordypning

- Askerskolen gjennom tidene. Utgitt av Asker og Bærum historielag 1969. Artikler av Per Brækken, Hans Chr.Mamen og Leif Kielland. Digibok i Nasjonalbiblioteket http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2011012506075
- Askerskolen i går- i dag- i morgen. En artikkelsamling. Asker kommune 1989. Digibok i Nasjonalbiblioteket:

- https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2013062108012
- Knut Ingar Hansen: Fra omgangs skole til åpen skole. 1998. Digibok i Nasjonalbiblioteket:
http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2009011600079
- Hans Aarhus: Jansløkka skole 150 år. 1994. Digibok på Nasjonalbiblioteket
http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2013070238004
- Hans Chr. Mamen: Askers historie. Asker skolestyre 1965. Digibok på Nasjonalbiblioteket:
http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2013010208019
- Knut Ingar Hansen: Skolehistorisk oversikt. Cappelen 1967. Digibok på Nasjonalbiblioteket:
http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2010111806048
- Lokalhistoriewiki.no. Artikler om Asker og skolene.
- Lars Thue: Asker og Bærums historie. Universitetsforlaget 1984.
- Frøydis Bryhn Ross: Skolekommissjonens møteprotokoll 1817-1825. Asker og Bærum Historielags skrift nr 41- 2002.
- Instruction for Degne, Klokkere og Skoleholdere paa Landet i Norge : Friederichsberg den 23 Januarii Anno 1739 Digibok på NB
http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008060600052